

RAZVOJ BRALNE PISMENOSTI V ŠOLAH

Barbara Kampjut, ravnateljica OŠ Franceta Bevka

Združenje ravnateljev in pomočnikov ravnateljev Slovenije

V juniju 2022 posodobljenem dokumentu POGLED NA IZZIVE SLOVENSKE VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA je izluščenih 10 krovnih izzivov izobraževanja za prihodnost, pa naj v kontekstu bralne pismenosti izpostavim le 3:

- 1. izziv: Povečati motivacijo in zavzetost za učenje;
- 2. izziv: Doseči dvig kompetentnosti učečih se in
- 3. izziv: Omogočati in spodbujati vseživljenjsko naravnost v izobraževanju.

Če želimo uspešno nasloviti omenjene tri izzive, moramo ob pripravljanju nacionalnega programa in prenovi učnih načrtov veliko pozornosti posvetiti prav razvoju bralne pismenosti, kajti:

- **Bralna pismenost je temelj vseh drugih pismenosti** in je ključna za samouresničevnje posameznika ter za uspešno (so)delovanje v družbi. Zavedati se moramo, da bomo težko razvijali druge pismenosti (naravoslovna, matematična, finančna, medijska, digitalna ...) če učencev /dijakov ne bomo navajali *na samostojno branje in razmišljanje o besedilih, prebranih in uporabljenih pri vseh predmetih, jih spodbujati k pogovoru o prebranem, k izražanju svojega mnenja, h kritičnemu premisleku, vrednotenju glede na lastne izkušnje pa tudi k tvorjenju in ubesedovanju lastnih besedil?!*
- **Dobro razvita bralna pismenost vpliva na kakovost pouka** in tudi kakovost življenja.
- **Bralna pismenost je v veliki meri povezana z dosežki učencev pri vseh predmetih** (ne le pri slovenščini).
- **Dobro razvite bralne zmožnosti so zelo pomembne za učenčevo izobraževalno pot.**
- **Raven bralne pismenosti pomembno vpliva na izboljšanje zaposljivosti.**
- **Bralna pismenost** ni več zmožnost, ki jo pridobimo v otroštvu, ampak je **zmožnost, ki se pridobiva, razvija in dopolnjuje vse življenje.**

Mednarodne raziskave (PISA, PIRLS, TIMSS) nam kažejo, da v Sloveniji imamo primanjkljaje na področju bralne pismenosti, poudariti moram, da nam ne bi bilo treba čakati rezultatov PIRLS 2021, ko smo izvedeli, da so naši učenci dosegli 23 točk manj kot leta 2016. Vpogled v doseganje ciljev bralne pismenosti (poleg informacij o predmetnem znanju pri različnih predmetih) nam na nek način že omogočata tudi NPZ in splošna matura. In ugotovitve (Ric), ki veljajo za vse predmete, so znane in ponavljajoče že leta:

- Bralna zmožnost učencev bistveno vpliva na uspešnost reševanja nalo.,
- Večina nalog, ki vključujejo bralno pismenost (razumevanje prebranega besedila, navodil, primerov, zapis daljših odgovorov) spada med zahtevnejše.
- Jezikovna oblikovanost nalog ima večji vpliv na uspešnost reševanja kot njihova taksonomska zahtevnost.

- (Ne)razumevanje prebranega se kaže na vseh ravneh – od razumevanja besed (ne samo terminologije) do razumevanja besednih zvez in razumevanja besedil.
- Naloge, pri katerih je treba odgovor napisati s svojimi besedami, so med najpogosteje nereševanimi.

Ker se v raziskavi PIRLS zbirajo podatki tudi o tem, kako radi berejo starši, (odnos staršev do branja se namreč lahko prenaša tudi na njihove otroke), bi morala javnost ob podatku raziskave PIRLS 2021, da so naši četrtošolci dosegli slabši rezultat kot leta 2026, večkrat slišati tudi podatek, da ima le 26 % slovenskih četrtošolcev starše, ki zelo radi berejo. In ker iz slovenske raziskave, opravljene leta 2019, vemo, da upada delež starševskega rednega branja svojim otrokom je očitno, da imamo z branjem problem na nacionalni ravni in da bi se morali vprašati, kakšna je bralna kultura v Sloveniji, Akcijskega načrta za uresničevanje Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti (NSRBP) 2019-2030.

Ukrepi za dvig oz. razvoj bralne pismenosti so po našem mnenju jasni in pripravljeni, potrebno jih je le spraviti v šolsko prakso po celotni vertikali, kar pomeni vsak dan in na vsakem koraku ustvarjati spodbudno šolsko okolje za razvoj pismenosti in dejavnosti za spodbujanje bralne pismenosti:

- **Razvijanje zgodnjih predbralnih spretnosti** v predšolskem obdobju.
 - **Kakovostno opismenjevanje v 1. triadi** (postopno, sistematično, individualizirano), zato pozdravljamo enotni učni načrt za 1. triado.
 - **Posebno pozornost moramo nameniti prizadevanju za boljšo ozaveščenost vseh učiteljev vseh predmetov o pomembnosti razvijanja bralne pismenosti učencev/dijakov in njihove vloge, z jasnim poudarkom, da to ni le naloga učiteljev slovenskega jezika.** Preseči prepričanje, da sta bralna pismenost in razvoj slovenščine kot učnega jezika samo oz. predvsem stvar predmeta slovenščina. Razvoj učnega in strokovnega jezika je naloga vsakega strokovnega delavca v vzgoji in izobraževanju.« Da je to naloga vseh učiteljev/vzgojiteljev, je opredeljeno tudi v zadnji Resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25). Vsi učitelji in učiteljice so namreč tudi učitelji oziroma učiteljice jezika, bralne pismenosti in bralne kulture; ne posredujejo le jezikovnega, ampak tudi kulturnocivilizacijska in medkulturnostna znanja.
 - Učitelji morajo z različnimi didaktičnimi pristopi **naravnati učni proces tako, da v središče učenja postavijo učence/dijake in jim omogočijo, da so miselno in jezikovno aktivni, jim omogočiti sodelovanje v razpravi in ne zgolj poslušanje razlage, organizirati sodelovalno učenje in formativno spremljanje** (učencem oz. dijakom povedati, kako naj napredujejo pri svojem učenju, kako naj se učijo oz. jim pomagajo razvijati različne strategije učenja po celotni vertikali izobraževanja).
 - **Vsi učitelji morajo premišljeno uporabljati učni jezik svojega predmeta, da sistematično gradijo in povezujejo znanje in uvajajo gradnike bralne pismenosti v vse predmete oz. na vsa predmetna področja po vsej vertikali.**
Kako se tega lotiti?
1. Z implementacijo odličnega razvojnega projekta Bralna pismenost in razvoj slovenščine – OBJEM (2016-2022). V okviru projekta so namreč
 - razvili gradnike bralne pismenosti (**govor, motiviranost za branje, razumevanje koncepta bralnega gradiva glasovno zavedanje, besedišče, tekoče branje, odziv na besedilo in tvorjenje besedil, kritično branje**),
 - razvili in preizkusili učinkovite didaktične pristope, ki uvajajo gradnike v poučevanje in prispevajo k dvigu ravni bralne pismenosti s poudarkom na motivaciji za branje in aktivni soudeležbi otrok pri branju kakovostnih besedil, na zmanjševanju razlik med spoloma, uspešni integraciji neslovensko govorečih učencev oz. na vključevanju ranljiv skupin.

Gradnike **bralne pismenosti naj strokovni delavci načrtno uvajajo v svoje poučevanje, pri čemer elemente posameznega gradnika uvajajo v povezavi z vsemi ostalimi gradniki in s cilji vseh predmetov oz. področij** v skladu z zmožnostjo otrok/učencev/dijakov in glede na njihov razvoj, predznanje, potrebe in posebnosti.

2. V funkciji povezovanja posameznih predmetov in predmetnih področij ter v funkciji doseganja kakovostnega znanja, veščin in kompetenc oz. kakovostne splošne izobrazbe **podpiramo tudi idejo o skupnih ciljih splošnega izobraževanja kot posebni kurikularni dokument**, v katerem je eno izmed področij skupnih ciljev tudi JEZIK, DRŽAVLJANSTVO, KULTURA IN UMETNOST. Strinjamo se, da je ravno tukaj **možnost, da na ravni skupnih splošnoizobraževalnih ciljev kurikularno smiselno implementiramo rezultate številnih projektov**, ki tudi prispevajo k večji kakovosti izobraževanja, tako da poudarjajo različne formativne razsežnosti pouka in učenja.

Literatura:

Pogled na šolo 21. stoletja v duhu kompetenc in pismenosti (znanstvena monografija). Druga popravljena spletna izdaja, Ljubljana, 2023. Dosegljivo na https://www.zrss.si/pdf/Pogled_na_solo_21_stoletja.pdf

Bralna pismenost: Opredelitev in gradniki. Ljubljana, 2022. Dosegljivo na https://www.zrss.si/pdf/Bralna_pismenost_gradniki.pdf